

»Antonín Švehla byl odevždy velikou soustřednou, centrifugální silou národa. Kolem něho se soustředovaly všechny domácí cesty národní koncentrace, národní revoluce a národního osvobození. Tato úžasná síla koncentrační pracovala v revoluci stejně jako v republice« (II.—1141). *A. Klimt.*

DR. VAVRO ŠROBÁR: OSLOBODENÉ SLOVENSKO. Pamäti z rokov 1918—1920. Sväzok prvý. Vydal »Čin« v Praze 1928. Stran 470 za Kč 60.—.

Dávaje do rukou čtenářské obce — a nepochybuji o tom, že jest veliká — první svazek svých pamětí, které pro jejich dokumentární význam nutno přiřaditi k pamětem Benešovým, upozorňuje Dr. Šrobár v úvodní kapitole »Základná idea státu československého«, že snaha po spojení všech kmenů československých v jeden stát projevuje se od utvoření Velké Moravy, po jejímž pádu převzali úkol státní a národní koncentrace Čechů, Moravanů a Slováků representanti české větve, knížata a králové čeští. V nejnovější době pak vlivem profesora Masaryka vyrůstali budoucí bojovníci za osvobození slovenského lidu. Slovensko v těžkých a nešťastných dobách zachraňovalo české exulanty, Čechy a Morava v podobném neštěstí vychovávaly mládež slovenskou pro dobu vítězného boje. V tom vidí Dr. Šrobár jednak vyplnění velikolepé dějinné spravedlnosti, jednak hlas bratrské krve, který ve zlých časech nikdy nezklame. »Nemrhejme čas bojem o písmeny, o to, jsme-li jeden či dva národové, máme-li jednu či dvě řeči, ale usilujme dokonat to, co jsme v porobě zameškali. Hleďme tvořit kulturní hodnoty pro sebe i pro lidstvo, abychom neztratili víru ve svou schopnost býti užitečným členem mezi národy a abychom nezlomili důvěru těch, kteří nám svěřili správu naší vlasti a osudy přebývajících v ní národů« (str. 12).

Bohatá látka je rozvržena ve tři části: rozklad rakousko-uherské monarchie (str. 13—114), v níž opírá se autor hlavně o dílo Josefa Kristóffyho »Magyarország Kálváriája«, z něhož podává hojnost citátů; Slováci ve světle maďarské vlády (str. 117—183), v níž kriticky probírá dvě delší maďarské studie o slovenské otázce a podává soupis politicky exponovaných Slováků v bývalém Uhersku, dokumenty to, jichž se mu dostalo ještě s jinými akty po převratě roku 1918 z Budapešti z archivu uherského královského ministerstva vnitra; převrat na Slovensku (str. 187—467), která končí žilinským provisoriem slovenské vlády. Dr. Šrobár dává mluvit hlavně dokumentům ze svého osobního archivu ustupuje sám úmyslně do pozadí.

Maďari žalují na Trianon, že rozdrobil »jejich stát a jejich národ«. Doufejme, praví autor, že časem přiznají, že ten »jejich národ a stát« byla jen politická fikce, vzniklá v hlavách šovinistických právníků a politiků, kteří si vytvořili umělý, politicky jednotný maďarský národ a stát, jakého nikdy nebylo, a jmenovitě nebylo v bývalém Uhersku jednotného, dvacetimilionového národa. Autor není také mínění, že Maďarsko zaniklo vinou maďarských politických vůdců, neboť věří v logiku a spravedlnost dějin, v zákonitý vývoj událostí, v příčiny a následky, v zákon o akci a reakci, podle čehož záhuba nebo rozkvět národa a státu jsou neodvratnou nutností předcházejících tisícerych dobrých nebo zlých skutků, myšlenek, zásad, snažení, ideí a hospodářských, kulturních, sociálních a politických zařízení. I rozumnější Maďari si podle něho uvědomí, že od skončení světové války počínají dějiny nejnovějšího, nikdy před tím nevidaného věku, dějiny Nového Světa, Nové Evropy, kde zavládne mír, svoboda, demokracie, spravedlnost; kde budou rozhodovat o osudech národů dohody a smlouvy a nikoli meče a děla.

Jednou z příčin rozkladu Rakousko-Uherska bylo to, že v maďarské politice nabyl vrchu demagog Kossuth nad státníkem Széchenyím, druhou pak ješitnost většiny maďarské šlechty s jejími sobeckými zájmy, v neposlední řadě ovšem i neschopnost panovníka, jenž po celou dobu svého panování snažil se udržet život a duši Turecka v Evropě, v jehož duši nikdy nezapustil kořeny režim ústavní, muže bez všeobecného přehledu a velikých koncepcí, bez síly k činu a bez schopnosti k velikým odhodláním. Veškeré naděje strážlivějších politiků, jakým byl na př. Kristóffy, upíraly se proto k následníkovi,

který bedlivě stopoval vývoj uherských mocenských poměrů, v kterých král rok od roku ustupoval a podléhal vzrůstající moci maďarské oligarchie a kterou nenáviděl právě tak, jako potupený a opovržený Kristóffy. V jeho »dílňe« byl pro slovenské věci Dr. Milan Hodža. Zastřelení následníka pochovalo i tyto poslední naděje na očekávaný obrat k lepšímu. Stará monarchie shroutila se prvým nárazem větru. Zahubila ji národnostní myšlenka, která ukázala se silnější než společná dynastie, než století tradic společného života, než jednotné hospodářské území. Monarchii bylo možno zachránit demokracií, proti níž byla maďarská oligarchie hluchá a vyzývavá. Podle Kristóffyho byl mezi posledními zachránci monarchie i Dr. Milan Hodža. »Už začátkem září 1918«, praví Dr. Šrobár, »věděl i průměrný čtenář novin, že se přiblížila záhuba rakousko-uherské monarchie. Věděl to dobře Kristóffy a mohli to vědět i jeho »pánští přísluhovači«. Zoufalý pokus Kristóffyho, aby zachránil, co se zachránit dá, slouží ke cti tomuto rodilému Maďarovi a věrnému sluhovi habsburské dynastie, ale spolupráce na záchraně monarchie Dr. Milana Hodži zůstane každé slovenské a slovanské duši navždy nevysvětlitelnou záhadou« (str. 97). Dne 19. října 1918 učinil v uherském parlamentě poslanec Juriga prohlášení o sebeurčení všech národů a národností v Uhersku. Dr. Šrobár praví o tom: »Proto vystoupení Jurigovo třeba považovat za revoluční skutek, druhý a poslední, po mikulášské revoluci, učiněný před širokou veřejností a na zodpovědném místě. Škoda, že v zahraničí naši revoluční pracovníci této řeči nemohli už využít! Tím však Jurigova zásluha o naše osvobození a samostatnost nijak není zmenšená. Na pravém místě řekl právě, smělé slovo našim utlačovatelům!« (str. 114).

Nynější mladé a budoucí pokolení nebudou vědět z vlastní zkušenosti, co je to žít pod vládou cizího národa; nebudou ani jen tušit, v jakém nebezpečí byl jejich jazyk a jejich kultura. Bývalý uherský stát neznal dnešního Slovenska ani teritoriálně, ani politicky, ani administrativně, ani jazykově. Při převzetí nebylo tam už žádné národní slovenské školy. Maďaři snažili se Slováky oloupit a ožebračit, aby se stali poddajnějšími pro jejich maďarské snahy a neschopnými boje za svá národní práva. Vůdců bylo tak málo, že se téměř všichni znali osobně, věděli i adresy, i osobní a rodinné poměry. Ký div, že nebylo podle autora určitého plánu politického ani pro vítězství, ani pro porážku monarchie. Osvobození bylo uvítáno s opravdovou radostí všemi uvědomělými Slováky. »Či bylo někdy větší doby, větší odvahy a nadšení v dějinách našeho národa, jako doba prvních dní naší svobody?« volá Dr. Šrobár (str. 192). A připomíná: »Jen malý počet našich lidí chápal revoluční dobu, ale tito vynikali ideální horlivostí a nadšením. Proto si zaslouží, aby jich národ vzpomínal s vděčností« (str. 359).

Čtenáři upoutá pochopitelně nejvíce třetí část pamětí, v níž zračí se všechno čisté nadšení z nabyté svobody, ale i obavy, jak bude do té chvíle, než obsadí Slovensko československé vojsko. Dokumenty mluví jasně o nadlidském přímo úsilí nevelikého počtu obětavých a vytrvalých pracovníků s Dr. Šrobárem v čele, kteří zasloužili se o to, že převrat na Slovensku měl poměrně klidný průběh a že země i lid byli uchráněni nedozírných škod a obětí, jež hrozily se strany maďarské. Počaly se ovšem vyskytovat záhy i potíže, zejména stranické, jež ohrožovaly zdárný a rychlý spád osvobozovací činnosti. Podle Dr. Šrobára nebyla chyba v tom, že zástupcové Slovenska se politicky rozešli, ale v tom, že rozešli se velmi předčasně. I později se ukázalo, jaká je to škoda pro Slovensko, že její zástupcové neměli jednotného stanoviska v mnohých věcech týkajících se Slovenska, nebo že nebylo orgánu, který by býval měl na starosti zastupování a vymáhání toho, co jevílo se nutným pro domácí potřeby. Také vyjednávání Dr. Milana Hodži s maďarskou vládou o autonomii Slovenska a sjednání demarkační čáry s maďarským ministrem války Barthem zasáhlo rušivě do popřevratových poměrů na Slovensku. »A jeho vyjednáváním začalo Slovensko viset ve vzduchu!« (str. 325).

Význam Šrobárových pamětí vynikne plně teprve po vydání druhého svazku, jenž podle doslovu ke svazku prvnímu obsáhne období od příchodu slovenské vlády do Bratislavy až po volby do Národního shromáždění v roce 1920. Ale už při prvním svazku možno konstatovati toto: budou mít nejen dokumentární význam pro historii počátečního období naší samostatnosti, nýbrž i pro současnou politiku, jak se už také ukázalo. Na váhu padá, že je píše muž, nad něhož nemá Slovensko lepšího.

člověk nenáročný, jenž, jak sám doznává, nikdy neaspiroval na nějaké vůdcovské místo, a jehož největší touhou bylo, právě když seděl na ministerském křesle, vrátit se mezi své a dále tam jako dosud pracovat, probouzet, učit.

Jako přílohy připojeny jsou vyobrazení slovenské vlády s Dr. Šrobárem a jeho spolupracovníky a mapa Československé republiky s vyznačením demarkační čáry ujednané Dr. Milanem Hodžou s Dr. Vojtěchem Barthem, maďarským ministrem války. A. Klimt.

DOC. DR. ZDENĚK PEŠKA: PŘÍMÉ ZÁKONODÁRSTVÍ. K novějšímu ústavnímu vývoji Spojených Států Amerických. — Knihovna právnické fakulty Komenského university v Bratislavě, sv. 24, str. 197.

Peškova kniha »Přímé zákonodárství« jest první knihou v naší právnické literatuře, v níž jest úzce vymezený právní problem zpracován sociologickou methodou. Kniha stává se tím pozoruhodným novem, jež zasluží, abychom si jej povšimli také jakožto spisu sociologického, ponechavše stranou jeho hodnotu právoovědeckou. Svě methodologické stanovisko vykládá autor hned na začátku. Právem jest možno podle něho zabývat se vědecky trojím způsobem: 1. Právnickým výkladem daného právního řádu (de lege lata): Tímto způsobem studují právo netoliko praktičtí vykladači norem (advokáti, soudcové), pokud toho ke své praxi potřebují, avšak také všichni theoretikové práva, kteří vykládají a komentují právní normy bez ohledu na jejich vztahy k ostatnímu společenskému životu (tedy na př. téměř všichni profesori práv na našich universitách). 2. Kritikou daného právního řádu a konstrukcí norem, jež by podle různých politických hledisk mohly daný právní řád zlepšit (de lege ferenda): toto jest obsahem právní politiky. 3. Theoretickým výkladem právního řádu bez ohledu na otázku »co by mělo býti«. Takováto čistě theoretická právověda jest podle autora možná jedině jako sociologie práva, neboť k výkladu právního řádu, má-li býti úplný, nestačí znáti normy samy, nýbrž jest třeba studovati i společenské (hospodářské, politické, kulturní, mravní atd.) prostředí, v němž tyto normy vznikly. Právo jest tomuto sociologickému studiu objektem, stejně jako jsou fysikovi či chemikovi objektem jevy přírodní. Právo jest z tohoto hlediska objektem společenským, ve společnosti vzniká, v ní působí a s ní eventuelně i zaniká. Jest zajisté velikou zásluhou autorovou, že u nás, kde stále ještě jest sklon k tomu, aby právo bylo chápáno jako věc sama o sobě, nezávislá na ostatním společenském životě, ukázal na tuto skutečnost a na její význam. Bylo by omylem domnívati se, že tímto svým poznáním chce snad moderní sociologie státi se jakousi vševědou, která upírá ostatním děle existujícím sociálním vědám právo na samostatnou existenci. Nikoliv, podle našeho zdání jest jediným smyslem tohoto sociologického poznání společenské podstaty každého sociálního jevu, tudíž také práva, dáti jednotlivým sociálním vědám společnou sociologickou *methodu*. Ve Francii pokoušel se o toto sociologické usměrnění všech sociálních věd již před lety Emil Durkheim, v jehož škole se soustřeďovali vynikající odborníci jednotlivých sekcí. Již i v Německu, kde byl odpor právníků proti sociologickému výkladu nejsilnější, vyskytují se právnická díla, postavená na sociologickém základě, jak ukazují na příklad dvě nedávno vyšlé knihy o ústavním právu, kniha Carla Schmitta, *Verfassungslehre* a Rudolfa Smenda, *Verfassung und Verfassungsrecht*. Jest přirozeno, že sociologická methoda badání se přímo myslitelům vnucuje právě v oblasti ústavního práva, neboť právě zde jde o obor, kde se s pouhou logickou dedukcí nejméně lze spokojit. Ústava jest daleko spíše dokumentem zápasu společenských, zejména politických sil určité doby, než logicky spjatým právním celkem. Nelze jí ani v celku ani v detailech porozuměti bez znalosti jejího politického podkladu a ostatních společenských sil, které vedly k jejímu vzniku.

Autor spisu o přímém zákonodárství v Americe musí si tudíž položit otázku, proč vznikla politická idea přímé účasti voličstva na zákonodárství. Odpověď zní, že ze snahy po reformě parlamentarismu. Autor stručně ukazuje na ideologickou kritiku representativního zřízení v Evropě, která podle něho vrcholí v marxismu, jenž ukázal na třídní povahu demokratického parlamentu. Máme za to, že